

кулювати з метою зосередження не тільки слухового, а й зорового сприймання дитини. Також в цей період проводиться робота над розвитком фонематичного сприймання. Діти вчаться визначати звуки [а], [о], [у], [і] серед інших та виділяти звук на початку слова. Робота по уточненню артикуляції та закріпленню вимови голосних звуків, звичайно ж, супроводжується завданнями на розвиток мовленнєвого дихання, сили голосу, координації мовлення з рухами, темпу та ритму мовлення. Надалі основна робота спрямована на уточнення артикуляції та закріплення звуковимови приголосних звуків. Звуки даються у визначеній послідовності, з врахуванням складності їх вимови [3].

Для вирішення поставлених завдань створюється цілісне сприйняття власного мовлення, ознайомлення дітей з базовими компонентами мелодико-інтонаційної сторони мовлення, збір їх в єдиний механізм і включення виробленої навички в ігрову діяльність дітей, створення передумов для перекладу вироблених навичок у процес повсякденного спілкування. В подальшому робота спрямована на інтеграцію сформованих базових компонентів мелодико-інтонаційної і темпо-ритмічної сторін мовлення в процес комунікативної діяльності, збагачення способів емоційного реагування. Після успішної відпрацювання темпу на основі зорової моделі здійснюється перехід на акустичну та рухову основу [4].

З метою формування фонації на видиху, координації дихальної, фонаційної та артикуляційної кінестезії проводяться вправи на вимову складів і складових рядів. Для цього до знайденого оптимального звучання приднуються голосні звуки переднього ряду, в послідовності: А-У-І-Е-О. Основним завданням на даному етапі є формування бази для подальшої корекції мелодико-інтонаційної сторони мовлення. Спочатку проводиться робота щодо диференціації сили (голосно-тихо) і висоти (високо – низько) голосу. Для цієї мети використовуються магнітофонні записи, за якими пропонується визначити, який з представлених записів гучний, яка тихий, де об'єкт кричить, де

говорить голосно, де нормально, а де тихо або пошепки, хто співає високо, хто – низько. Пропонуються вправи на наслідування голосів тварин, казкових персонажів.

Висновки. Корекційна робота з подолання фонетико-фонематичних порушень у дітей дошкільного віку із заїканням спрямована на розвиток слухового сприймання, на засвоєння та закріплення правильної вимови звуків, які формуються в процесі загального та мовленнєвого розвитку дитини. Вона включає в себе виховання слухового сприймання, формування звуковимови, розвиток голосового апарату, розвиток темпу мовлення та розвиток фізіологічного та мовленнєвого дихання. Добре поставлене мовленнєве дихання забезпечує правильну вимову звуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Н. В. Коррекция звукопроизношения у детей / Н. В. Алексеева // *Логопедия*. – 2009. – № 8. – С. 84-87.
2. Гончаров Н. Коррекция заикания / Н. Гончаров // *Дошкольное воспитание*. – 2005. – №3. – С. 59-66.
3. Иванова Т. Комплексный вплив на дитину із заїканням / Т. Иванова // *Психолог: Додаток до газ. «Шкільн. Світ»*. – 2005. – №9. – С. 27-32.
4. Калмаканова Л. А. Новое о преодолении заикания / Л. А. Калмаканова // *Практическая психология и логопедия*. – 2007. – №6. – С. 35-44.

УДК 376.1-056.264 : 81'233 : 81'367.633

І. М. Богатчук

вчитель-логопед,
дошкільний навчальний заклад №25
«Білосніжка м. Суми

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ПРАВИЛЬНОГО ВЖИВАННЯ ПРИЙМЕННИКІВ

У статті висвітлено специфіку навчання дітей із загальним недорозвиненням мовлення правильного вживання прийменників.

В статтє рассматриваеться специфика обучения детей с общим недоразвитием речи правильному использованию прилагательных.

The article discusses the specifics of teaching children with General underdevelopment of speech correct use of adjectives.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, прийменник, граматична будова мовлення, гра

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, прилагательные, грамматический строй речи, игра.

Keywords: General underdevelopment of speech, adjectives, grammatical structure of speech, game.

Постановка проблеми. Дошкільне дитинство – це період засвоєння, становлення і розвитку фонетичної, граматичної та лексичної правильності мовлення, що є найвагомим досягненням даного періоду. Саме в дошкільному віці дитина оволодіває рідною мовою як засобом пізнання та способом специфічного людського спілкування [3]. Психофізіологами доведено, що дошкільний вік є найсприятливішим для оволодіння мовою: до 5 років дитина засвоює звукову систему рідної мови і усвідомлює звуковий склад слова (Д. Ельконін), до 4,5 року засвоює основні граматичні форми та відмінкові закінчення (О. Гвоздев), з 5 років дитина оволодіває монологічним мовленням (С. Рубінштейн) [4]. У Базовому компоненті дошкільної освіти визначено перелік знань, вмінь та навичок дитини у межах освітньої лінії «Мовлення дитини» з урахуванням компетентнісного підходу, що вимагає від вихователів, вчителів-логопедів пошуку нових форм, методів, технологій мовленнєвого розвитку, які б забезпечили ефективність навчального процесу [1]. Недостатня кількість наукових розробок з питань навчання дітей правильного вживання та розуміння дітьми прийменників зумовили вибір даної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення особливостей граматичної структури мовлення, а саме – вживання дітьми дошкільного віку прийменників досліджувалась у науково-методичній літературі в декількох аспектах. В. П. Глухов, О. М. Корнєв, О. О. Леонтєв, Т. М. Ушакова дослід-

жували лінгвістичний аспект даного питання, А. М. Богущ, Н. В. Гавриш, О. М. Гвоздев – лінгводидактичний, Р. Є. Левіна, Н. С. Жукова, Р. І. Лалаєва, Т. Б. Філічева, О. М. Мастюкова – логопедичний, Д. Б. Ельконін, О. М. Шахнарович – психологічний [6]. А. В. Янушоніс виділені кількісні та якісні особливості вживання прийменників дітьми із ЗНМ, виявлено недостатню сформованість вживання прийменників даною категорією дітей [7]. Т. М. Швалюк висвітлено науково-методично обґрунтовану поетапну методику дослідження стану сформованості складносурядних, складнопідрядних багатоконпонентних речень, складних синтаксичних конструкцій із різними видами зв'язку у дітей старшого дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення. Особливості засвоєння дошкільниками прийменників досліджувала К. Л. Крутії. Науковець визначила групи прийменників, найчастіше вживаних в активному мовленні дітей старшого дошкільного віку:

- прийменники високої частоти вживання – *на, над, під, за, з (із), по*;
- прийменники помірної частоти вживання – *перед, між, біля, коло, через*
- прийменники низької частоти вживання – *крізь, повз, при* [6].

Мета статті: висвітлити особливості навчання дітей із загальним недорозвиненням мовлення правильного вживання прийменників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прийменник – це службова частина мови, що виступає разом з відмінковою формою іменника, займенника або числівника для вираження залежності її від інших слів у словосполученні та у реченні.

Діти з недорозвиненням мовлення, які володіють обмеженим словником, відчувають великі труднощі в засвоєнні та вживанні слів з абстрактним значенням, наприклад прийменників, що позбавлені предметного змісту і не виступають в якості самостійних слів. Неправильне використання прийменників у мовленні, їх опускання зустрічається у дітей із ЗНМ частіше, ніж всі інші види аграматизмів.

У педагогічній літературі визначені типові граматичні помилки у засвоєнні прийменників дітьми старшого дош-

кільного віку із загальним недорозвиненням мовлення:

- пропуск або заміна прийменників;
- заміна однієї прийменниково-відмінкової конструкції іншою;
- неправильне вживання відмінкових закінчень іменників з прийменниками;
- неправильне вживання і прийменника і відмінкових закінчень іменників;
- використання в мовленні різних типів речень з неправильним порядком слів, службових частин мови;
- семантичні заміни просторових прийменників.

Причинами зазначених помилок є:

- труднощі орієнтації у просторі;
- семантична багатоплановість і неоднорідність прийменників, яка не завжди зрозуміла дітям;
- відсутність чіткої методичної системи збагачення мовлення дітей прийменниками;
- обмеженість словника прийменників, збідніле мовлення дорослих як взірців для наслідування.

Педагогічні умови, що сприяють ефективному засвоєнню прийменників:

- 1) систематичність, доступність та зрозумілість навчання;
- 2) ситуативно-комунікативний характер навчання;
- 3) комплексний підхід до засвоєння та активізації вживання прийменників;
- 4) усвідомлення дітьми граматичних зв'язків, що передаються прийменниками;
- 5) формування в дітей дій наочного моделювання взаємозв'язку та взаємозалежності між повнозначними частинами мови та прийменниками;
- 6) формування явлень про смислове значення прийменників;
- 7) формування уявлень про прийменник як окреме слово;
- 8) емоційна насиченість занять ігровими ситуаціями, казками, створення комфорту під час заняття.

У дошкільному віці діти мають засвоїти прийменники *на, в, у, з, під, над, по, біля, за, перед, через, коло, між, понад, з-під*.

На початковому етапі роботи щодо вживання прийменників спочатку відпрацьовується розуміння просторового значення прийменників. У роботі над смисловим значенням прийменників у дітей слід розвивати і уточнювати просторові уявлення, переміщати різні предмети в просторі, визначати розташування предмета або його зображення, визначати розташування предмета відносно іншого, впізнавати і вживати прийменники в усному мовленні без зорової опори, використовувати на заняттях графічні схеми і графічні зображення прийменників.

Як правило, порушення розуміння і вживання прийменникових конструкцій проявляється не тільки в неправильному використанні прийменників, але і в порушенні відмінкових закінчень. Тому необхідно проводити роботу і над правильним оформленням флексій в прийменникових конструкціях, використання яких доцільно давати в словосполученнях з дієсловами, так як від дієслова залежить значення прийменника і відмінок іменника: *лежить (де?) на полиці; кладе (куди?) на полицю*.

Найефективнішим засобом засвоєння та правильного вживання прийменників є гра, цінність якої полягає в тому, що малюк без натиску дорослих засвоює різноманітні знання, набуває вмінь, готується до життя. Ігри здійснюють суттєвий вплив на розвиток значення і функцій слова, активізують мовленнєву діяльність дитини, стимулюючи її інтерес до логопедичних занять, є могутнім фактором розвитку мовленнєвого мислення дитини із загальним недорозвиненням мовлення.

Наведемо приклади ігор для формування вміння правильного вживання прийменників у мовленні.

Дидактична гра «Знайди, де заховано»

Мета: вправляти дітей у правильному вживанні прийменників *в, на, біля, під*; розвивати пам'ять, увагу, мислення, дітей; виховувати допитливість, інтерес до дидактичних ігор та вправ.

Матеріал: шафа, стіл, ліжка, дрібні іграшки.

Хід гри. Логопед розставляє на столі іграшки, пропонує дітям розглянути їх та назвати. Потім одного гравця виводять з кімнати, а всі інші в цей час обирають одну іграшку та ховають її. Логопед запитує:

– Куди ти сховав ведмедика (кубик, ляльку тощо)?

Дитина відповідає:

– Я сховав ведмедика в шафу (у стіл, під ліжку, за шафу тощо).

Потім діти запрошують дитину-ведучого, Ведучий відшукує іграшку і говорить, куди вона була захована.

Дидактична гра «Сонячний зайчик»

Мета: закріпити вміння дітей вживати прийменники *по, під, на, за*, відмінювати іменники за відмінками; вчити дітей будувати поширені складні речення; розвивати увагу, мислення, пам'ять; виховувати інтерес до пізнавальної діяльності.

Матеріал: люстерко.

Хід гри. Логопед бере люстерко і пускає сонячного зайчика. Діти стежать за промінчиком і говорять, куди побіг зайчик:

– Зайчик сидить на стіні, бігає по стелі, стрибнув на стіл, зі столу на вікно, ось він під столом, за шафою.

Потім логопед дає люстерко дитині, з'являється ще один зайчик. Гра продовжується. На питання логопеда *Де бігає зайчик? Куди стрибнув зайчик?* діти відповідають складними реченнями.

– Один зайчик бігає по стелі, а інший – по підлозі, один зайчик стрибнув на стілець, а інший – на полицю.

Дидактична гра «Для розумників і розумничок»

Мета: вправляти дітей у правильному вживанні прийменників у мовленні, вчити узгоджувати прийменники з різними частинами мови; розвивати увагу, пам'ять, мислення, зв'язне мовлення; виховувати допитливість.

I варіант

Хід гри:

Логопед пропонує дитині послухати будь-який віршик та, почувши заданий прийменник, плеснути у долоні («Плесни у долоньки коли почувеш слово «НА»).

II варіант

Хід гри:

Логопед пропонує дитині повторити речення за зразком, наголошуючи на правильному вживанні прийменника.

Наприклад: Яблука лежать на столі. Клубок лежить у кошику.

III варіант

Хід гри:

Логопед пропонує дитині самостійно скласти речення за картинкою, вживаючи прийменники.

Наприклад: Шапка лежить на шафі. Сніжинка впала на рукавичку. Квіти ростуть перед будинком. Кіт гуляє по підвіконню.

Дидактична гра «Веселий ланцюжок»

Мета: вчити узгоджувати прийменники з різними частинами мови, складати речення з використанням прийменників; розвивати дрібну моторику пальців рук, пам'ять, увагу, мислення, уяву; виховувати допитливість.

I варіант

Хід гри:

Логопед пропонує дитині розглянути картку із зображенням героя та описати його пригоди.

Наприклад: Лосяш дивиться у телескоп. Бараш сидить на гойдалці. Крош перестрибує через паркан.

II варіант

Хід гри:

Логопед запрошує до гри 2-3 дітей, роздає кожному фішки. Діти по черзі кидають кубик, відповідно до кількості ходів ставлять фішку під сюжетною картинкою і описують її (сюжетні картинки розташовані одна за одною).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Навчання дітей правильно вживати як прості, так і складні прийменники займає важливе місце у формуванні мовленнєвої компетенції дошкільника, його подальшому навчанні у школі. Використання ігрових прийомів дає змогу урізноманітнити заняття з розвитку мовлення та закріпити правильність вживання прийменників. Поступове ускладнення навчальних завдань, що реалізуються у дидактичних іграх, забезпечує доступність викладу матеріалу, допомагає усвідомити

граматичні зв'язки, що передаються прийменниками.

Цілеспрямована робота над правильним вживанням прийменників у поєднанні з емоційно-насиченим викладом матеріалу, розмаїттям методів, прийомів та засобів навчання забезпечить високий рівень сформованості у дітей із загальним недорозвиненням мовлення граматично правильного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7.
2. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навчально-методичний посібник / А. М. Богуш, Н. І. Луцан. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2005. – 720 с.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання / А. М. Богуш – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 374 с.
4. Гвоздев А. Н. Вопросы изучения детской речи / А. Н. Гвоздев. – М., 1961.
5. Горох Г. В. Методика роботи над уживанням прийменників у мовленні старших дошкільників // Збірник наукових праць. Випуск 7. – Запоріжжя, 2011.
6. Крутій К. Л. Формування граматично правильного мовлення у дітей дошкільного віку / К. Л. Крутій. – Запоріжжя, 2004.
7. Янушоніс А. В. Особливості правильного вживання прийменників дітьми дошкільного віку із ЗНМ III рівня // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_PMN_2014/Psihologia/8_171415.doc.htm

УДК 376.1-056.264-053.4:81'233

Д. Є. Волох,

студентка спеціальності

«Спеціальна освіта (Логопедія)»

А. І. Кравченко,

кандидат педагогічних наук, професор

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАЙКАННЯМ

Проаналізовано проблему вивчення мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку із зайканням. Висвітлено результати експериментального дослідження рівня розвитку лексико-граматичних засобів мови та

зв'язного мовлення. Визначено основні напрями корекційної роботи з подолання зайкання у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

Проанализирована проблема изучения речевого развития детей дошкольного возраста с заиканием. Представлены результаты экспериментального исследования уровня развития лексико-грамматических средств языка и связной речи. Определены основные направления коррекционной работы по преодолению заикания у детей с общим недоразвитием речи.

The problem of studying the language development of preschool children with stuttering. The results of a pilot study of lexical and grammatical development of language and coherent speech. The main directions of remedial work to overcome stuttering in children with the general underdevelopment of speech.

Ключові слова: мовленнєва ситуація, просодичні характеристики, зайкання.

Ключевые слова: речевая ситуация, просодические характеристики, заикания.

Keywords: speech situation, prosodic characteristics, stuttering.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства чисельність осіб із зайканням значно збільшується. Саме тому більшої уваги потребує розробка інноваційних форм і методів корекційно-логопедичної роботи із зайкуватими.

У загальній проблемі зайкання особливе місце посідає дошкільний вік, визначальний для дитячої психіки та сензитивний для розвитку мовлення. Характеризуючи дітей із зайканням, більшість авторів наголошують, що поряд із відставанням у розвитку рухових здібностей, загальної та мимічної моторики, орального праксису, їм притаманні роздратованість, вередливість, боязкість, порушення емоційно-вольової сфери, прагнення до усамітнення, почуття власної неспроможності. Це спонукає дослідників, зважаючи на загально-визнані методи корекції зайкання, шукати нетрадиційні шляхи подолання цього мовленнєвого порушення із використанням усіх компенсаторних можливостей дитячого організму.

Мета статті: описати та проаналізувати мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку із зайканням.